

جمهوری اسلامی ایران
وزارت جهاد کشاورزی

موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی،
اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی

یادداشت هفتگی

سیاست‌گذاری اقتصاد و توسعه کشاورزی و روستایی

سال ۳ / شماره ۱۴۲ / ۱۴۰۱

۱۴۰۱/۱۱/۱۶

مطالب این شماره

همراستایی دو عامل ژئوپلیتیک - تغییر اقلیم و
پروژه آبی آناتولی شرقی / داپ - در شمال غرب
کشور ۲

تهیه و تحلیل: محمدرضا بخشی

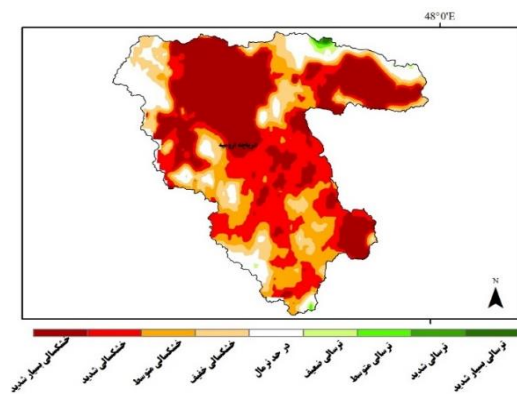
ناظر علمی: مجتبی پالوج

این موسسه با کمال احترام و سپاس، پذیرای نظرات ارزشمند
خوانندگان این اثر می‌باشد

تلفن: ۴۲۹۱۶۰۰۰ شماره: ۸۸۹۶۶۶۰ صندوق پستی: ۱۵۱۵-۱۵۸۱۵
کدپستی: ۳۷۳۱۳-۱۵۹۸۶

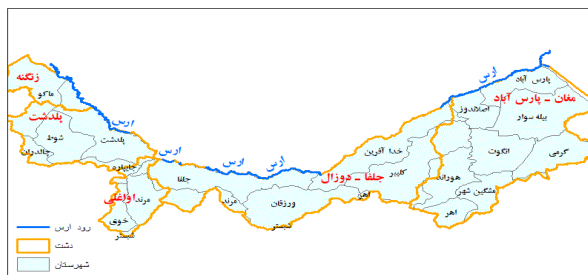
E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir
<https://www.agri-peri.ac.ir>

شکل ۲ - خشکسالی در حوضه دریاچه ارومیه در دوره ۱۲۰ ماهه تا پایان شهریور ۱۴۰۱ - ماخذ: مرکز ملی خشکسالی، ۱۴۰۱

ب) عامل دوم: آب در پروژه آبی ترکیه (دپ)

رود ارس نقش مهمی در توسعه کشاورزی دشت‌های حاصلخیز منطقه دارد. سرچشمه آب ارس در ترکیه است. این رودخانه ابتدا مرز مشترک ترکیه با جمهوری‌های ارمنستان و آذربایجان و سپس مرز مشترک ایران با آنها را تشکیل می‌دهد.

شکل ۳ - مسیر رود ارس، دشت‌ها و شهرستان‌های همجوار طرح آناتولی شرق (دپ) بطور مستقیم بر ایران تاثیر دارد. سد کاراکورت ترکیه یکی از چند سد بزرگ طرح دپ است. طرح دپ دارای اهداف افزایش استحصال آب و افزایش اراضی آبی، توسعه دامداری صنعتی و آبرزی پروری، تولید انرژی و ... است. تکمیل سدهای دپ باعث کاهش حجم ذخیره آب در سدهای ارس، خدآفرین و قیز قلعه سی ایران می‌شود.

شکل ۴ - نقشه پروژه‌های آب ترکیه

عنوان خبر: همراستایی دو عامل ژئوپلیتیک - تغییر اقلیم و

پروژه آبی آناتولی شرقی / دپ - در شمال غرب کشور

تهیه و تحلیل: محمدرضا بخشی

ناظر علمی: مجتبی پالوج

کد: PN-3-14011116-(72)

خلاصه متن خبر

هدف این یادداشت، بررسی تاثیر احتمالی همراستایی دو عامل ژئوپلیتیک تغییر اقلیم و کنترل آب ارس توسط ترکیه (پروژه آناتولی شرقی - دپ) بر منطقه شمال غرب کشور است؛ به عبارت دیگر چنانچه تغییرات اقلیمی تشدید شود و همزمان ترکیه راهبرد "بستن شیر آب ارس / سلاح ژئوپلیتیکی آب" پیش بگیرد، چه تبعات احتمالی بر منطقه خواهد داشت؟

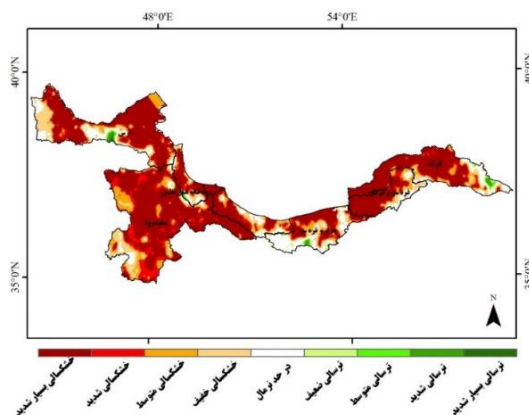
در صورت نبود تدابیر مناسب در مواجهه با این دو عامل، انتظار می‌رود تغییرات اجتماعی و مهاجرت‌های اکولوژیکی گسترده‌ای رخ دهد؛ همچنین کاهش و یا حذف محصولات مختلف کشاورزی (نظیر گندم، ذرت، حبوبات، محصولات صنعتی و انواع میوه‌ها) از سبب امنیت غذایی و سفره مردم و هدر رفت سرمایه گذاری‌های انجام شده دور از انتظار نیست.

تحلیل و پیشنهاد سیاستی

همراستایی و هم افزایی آب و اقلیم می‌تواند پیامدهای اجتماعی و اکولوژیکی گسترده داشته باشد.

الف) عامل اول: تغییر اقلیم

حوضه آبریز خزر و حوضه دریاچه ارومیه (دو حوضه همجوار و در برگیرنده رود ارس) در دوره ۱۲۰ ماهه تا پایان شهریور ۱۴۰۱ گریبانگیر خشکسالی هستند (شکل ۱ و ۲)؛ مطالعات نیز افزایش دما در منطقه شمال غرب و روند کاهشی آب رود ارس ناشی از تغییر اقلیم را تایید می‌کنند.

شکل ۱ - خشکسالی در حوضه دریاچه خزر در دوره ۱۲۰

ماهه تا پایان شهریور ۱۴۰۱ - ماخذ: مرکز ملی خشکسالی، ۱۴۰۱

ج) تبعات احتمالی دو عامل ژئوپلیتیکی فوق الذکر

شمال غرب کشور از تغییرات اقلیمی متاثر بوده و گریبانگیر خشکسالی هستند. مطالعات، افزایش دما و تاثیر منفی تغییر اقلیم بر آورده رود ارس را تایید می کنند.

عقبه تاریخی ترکیه (عثمانی) و رفتار این کشور در سرشاخه های دجله و فرات بیانگر پیروی ترکیه از ژئوپلیتیک سنتی و اتخاذ راهبرد "بستن شیر آب / سلاح ژئوپلیتیکی آب" برای فشار به کشورهای پایین دست می باشد.

تغییر اقلیم و سوء استفاده ترکیه از پروژه های آبی پیامدهای زیر را دارد:

- افزایش غلظت آلاینده ها و کاهش کیفیت آب رود
- تعطیلی کشاورزی در دشت های حاصلخیز
- اتلاف سرمایه گذاری ها در طرح توسعه کشاورزی بالفعل و بالقوه (نظیر سد گلفرج و شبکه بالا دست، سد گردیان و شبکه بالا دست، اراضی آق بلاغ، دشت یکانات و شامل دشت هرزندات، سد مخزنی شهرستان پلدشت).
- تهدید سرمایه گذاری انجام شده در کشت و صنعت مغان
- صدمه به چشم اندازها و زیستگاه های منحصر به فرد، گونه های گیاهی و جانوری
- تضعیف اقتصاد منطقه و معیشت مردم و به تبع آن تغییرات اجتماعی و مهاجرت های اکولوژیکی گسترده
- کاهش و یا حذف تولید برخی محصولات کشاورزی
- در حال حاضر شهرستان های حوضه آبخیز ارس، محصولات کشاورزی متنوعی دارند که با کاهش منابع آب، کشت محصولات نظیر گندم آبی، ذرت دانه ای، حبوبات آبی، محصولات صنعتی، میوه های دانه دار، هسته دار و دانه ریز آسیب خواهد دید.

پیشنهادهای

- استفاده از رویکردهای ژئوپلیتیک جدید و دیپلماسی اکولوژیکی: تهیه یک بسته سیاستی (با در نظر گرفتن مسائل منطقه ای از جمله مبادلات اقتصادی و انرژی تمام کشورهای منطقه با ترکیه) توسط تمام کشورهای ذینفع منطقه (اعم از ایران، عراق، سوریه، ارمنستان، آذربایجان، ترکیه) با حضور ناظران بین المللی می تواند از جمله راهکارهای حل مساله باشد و حتی بتواند فرصت های جدید برای تمام ذینفعان ایجاد کند.
- استفاده از ژئوپلیتیک سنتی و فشار بر ترکیه: اجماع کشورهای منطقه (ایران، سوریه، عراق و ارمنستان) از طریق

کاهش مبادلات انرژی و سایر کالاهای اقتصادی می تواند تهدید و نگرانی ترکیه در خصوص از دست دادن منافع اقتصادی را موجب شود و لذا مجبور به انجام توافق نامه آبی گردد. جدای از مسئله ترکیه و سرچشمه های ارس، سرمایه گذاری برای سازگاری با تغییر اقلیم و ایجاد نظام کشاورزی و روستایی هوشمند به تغییر اقلیم از مطالبات کارشناسان و موسسات بین المللی و ملی کشاورزی است.

تهران - بلوار کریم خان زند - انتهای خیابان شهید عضدی (آبان) جنوبی - خیابان رودسر - پلاک ۵
تلفن: ۴۲۹۱۶۰۰۰ نمابر: ۸۸۹۶۶۶۰ صندوق پستی: ۱۵۱۵ - ۱۵۸۱۵ کدپستی: ۳۷۳۱۳ - ۱۵۹۸۶

E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir

ECE: ece.aperi@agri-peri.ac.ir

www.agri-peri.ac.ir